

ІНСТИТУТ ЛІТЕРАТУРИ ІМ. Т. Г. ШЕВЧЕНКА НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ НАУК УКРАЇНИ

БІБЛІОТЕКА
СВІТОВОЇ
ЛІТЕРАТУРИ

Рюноске
АКУТАГАВА

■

БЕСІДА
З БОГОМ МАНДРИВОК

ХАРКІВ
«ФОЛІО»
2025

БЕСІДА З БОГОМ МАНДРІВОК

Настоятель храму Небесного Владики Превелебний Домьо потихеньку покинув ложе і, опустившись навколішки перед столиком, розгорнув восьмий сувій сутри Лотоса.

Вогонь у світильнику, здіймаючись над обгорілим кінчиком ґнота, яскраво освітлює інкрустовану перламутром поверхню столика. Крізь запону долинає сонне дихання Ідзумі-сікібу. Тільки воно порушує розлиту в покоях тишу весняної ночі. Не чути навіть мишачого писку.

Превелебний Домьо сів на облямовану білою каймою циновку і, намагаючись не потурбувати сплячу, почав читати сутру.

Такою була його давня звичка. Чоловік цей походив із роду Фудзівара. І хоча був він рідним сином дайнагона Мітіцуни, наставника принца крові, та до того ж учнем єпископа Дзіе, верховного ієрарха секти Тендай, не дотримувався ні трьох заповідей, ні п'яти заборон. Навіть більше — за способом життя він скоріше був схожий на тих чоловіків, яких англійці називають «dandy», а ми — «найпершими хтивцями в Піднебесній». Але, хоч як це дивно, у проміжках між любовними втіхами він обов'язково читав Лотосову сутру. Зважаючи на все, сам він не вбачав у цьому ніякої суперечності.

Ось і сьогодні він прийшов до Ідзумі-сікібу аж ніяк не в ролі проповідника. Бувши одним із численних шанувальників цієї велелюбної красуні, він проник у її покої, щоб цього весняного вечора не нудьгувати на самоті. Хоча до перших півнів було ще далеко, він крадькома залишив ложе, аби

вустами, що зберігали запах вина, прочитати добрі слова про стежку, на якій усі живі істоти знайдуть спасіння.

Поправивши комір своєї накидки, Превелебний Домьо почав читати сутру.

Скільки часу він провів за цим заняттям — невідомо. Тільки раптом помітив, що вогонь у світильнику зменшується. Верхня частина полум'я зробилася синьою, і світло поступово дедалі тьмянішало. Незабаром гніт почав коптити, і полум'я витяглося в тоненьку ниточку. Превелебний Домьо в роздратуванні кілька разів підкручував гніт, але від цього світло не яскравішало.

Однак це ще не все — у міру того, як світло вичерпувалося, повітря в глибині покоїв згущувалося, поки, нарешті, не набуло неясних обрисів людської фігури. Превелебний Домьо мимоволі припинив читання.

— Хто тут?

У відповідь тінь ледь чутно мовила:

— Вибачте, що потривожив вас. Я старець, який живе поблизу храму на П'ятому проспекті.

Превелебний Домьо злегка відкинувся назад і, напружуючи зір, почав розглядати старця. Той розправив рукава білого суйкана і з багатозначним виглядом сів навпроти нього. Хоча чітко розгледіти старця в темряві було неможливо, спадаючі кінці тасьми від шапки-ебосі, та й увесь його вигляд свідчили про те, що це не лисиця і не борсук-перевертень. У руці він тримав вишукане віяло з жовтого паперу, яке було неважко розгледіти навіть у напівтемряві.

— Який такий старець?

— Справді, назвавшись усього лише старцем, я висловився не надто ясно. Я — Сае, бог мандрів із П'ятого проспекту.

— Он як? Заради чого ти сюди завітав?

— Я почув, як ви читаєте сутру, і на radoщах з'явився вам подякувати.

— Я щодня читаю цю сутру, не тільки сьогодні.

— Тим більше.

Бог Сае шанобливо схилив свою коротко підстрижену жовта-сиву голову і все тим же ледь уловимим шепотом вів далі:

— Коли ви читаєте сутру, чистим звукам вашого голосу дослухаються не тільки Брахма та Індра, а й усі будди і бодхисаттви, яких не злічити, як не злічити піщинок на берегах Гангу. Чи можу я, негідний, рівнятися з ними? Однак нині... — У голосі старця несподівано почулась уїдлива нотка. — Однак нині, перед тим як читати сутру, ви не тільки не зробили обмивання, а й торкалися тіла жінки. От я і подумав, що боги і будди, які відчують відразу до всякої скверни, навряд чи захочуть завітати сюди, і, скориставшись цим, прийшов вам подякувати.

— Що ти хочеш цим сказати? — сердито вигукнув Превелебний Домьо.

Старець же як нічого й не сталося вів далі:

— Превелебний Есін говорив, що під час молитов і читання сутр не можна порушувати чотири правила. Це великий гріх, за який людину кинуть у пекло, і тому надалі...

— Замовкни!

Перебираючи кришталеві чотки, Домьо пронизав непроханого гостя колючим поглядом.

— За своє життя я прочитав чимало сутр і тлумачень священних книг і знаю чисто всі обітниць та заповіді. Чи не вважаєш ти мене за дурня, котрий не має уявлення про те, про що берешся міркувати ти?

Бог Сае не промовив жодного слова у відповідь. Він сидів із опущеною головою і зосереджував увагу на тому, що говорив Превелебний Домьо.

— Слухай мене гарненько! Коли ми кажемо: «Кругообіг народжень і смертей є нірвана», — або: «Помилки та страждання є вічним блаженством», — то маємо на увазі прагнення кожної живої істоти прозріти в собі природу Будди. Мое тлінне тіло не що інше, як єдність трьох тіл просвітленого Татхагати. Три стежки помилок призводять до трьох благодатей, під якими розуміються здобуття духу Будди, прилучення

до вищої мудрості та позбавлення страждань. Тлінний земний світ — те саме, що осяяна світлом істини Чиста Земля. Як чернець, що втілив у собі істоту Будди, я дізнався від благості буддійського вчення про те, що три істини, які відкриваються завдяки трьом прозрінням, є єдиною, абсолютною і вічною істиною. Тому в моїх очах Ідзумі-сікібу — це цариця Майя. Кохання між чоловіком і жінкою — найвище з добрих діянь. Біля нашого ложа незримо присутні дхарми всіх бодхісаттв, що перебувають у вічності, всіх, які досягли вічного блаженства будд. Моя оселя така ж благословенна, як священна гора, іменована Орлиним Піком. Це не та «країна Будди», куди без дозволу лізуть такі, як ти, смердючі охоронці заповідей Малої Колісниці! — Превелебний Домьо розправив плечі і, труснувши чотками, з огидою вигукнув: — Брудна тварино, забирайся геть!

Старець розкрив жовте паперове віяло і підніс до обличчя, ніби бажаючи схватися за ним. На очах у Домьо його постать почала розпливатися, поки не розчинилася в повітрі разом із примарним, наче сяйво світляка, вогнем світильника. І тієї ж миті вдалині почувся тихий, але задержуватий крик півня.

Настала та година, про яку сказано: «Навесні — світанок. Все біліші краї гір...»

ЮНАКИ ТА СМЕРТЬ

Декорації на сцені відсутні. Виходять два євнухи, розмовляючи між собою.

— Цього місяця шість із імператорських дружин мають народити. А якщо підрахувати тих, хто при надії, їх, мабуть, набереться кілька десятків.

— Хто ж їм надуває животи?

— Гадки не маю. У покої імператорських дружин не може проникнути жоден чоловік, крім нас, проте щомісяця хтось із них народжує. Вражаюча річ!

— Виходить, їх таємно провідує якийсь чоловік.

— Спершу я й сам так думав. Ми збільшили варту, але це нічого не дало — вони знай собі народжують.

— А ви не намагалися допитати самих жінок?

— Ось тут і криється головна загадка. Якщо вірити, що вони говорять, до них справді таємно навідується якийсь чоловік. Тільки він нібито невидимий і лише голосом дає про себе знати.

— Так, справді дивно.

— Просто неймовірно! Але це все, що ми знаємо про таємничу людину-невидимку. Треба спішно вживати якихось заходів. Може, ви щось придумаете?

— Зізнатися, нічого путнього мені на думку не спадає. Отже, їх провідує якийсь чоловік. Це точно встановлений факт, правда?

— Так.

— Тоді, можливо, слід насипати всюди пісок? Звичайно, якщо цей чоловік літає повітрям — справа інша, але якщо

він ходить по землі, як усі люди, на піску мають залишитися сліди.

— Справді! Чудова думка! Якщо нам пощастить його вистежити, ми зможемо його схопити.

— В усякому разі спробувати варто.

— Так і зробимо, причому негайно.

(Обидва виходять.)

* * *

Придворні пані сиплють по сцені пісок.

— Ну, здається, скрізь насипали.

— Ось тут, у цьому кутку, ще лишилося.

Продовжують сипати пісок.

— Тепер ходімо посиплемо галерею.

(Виходять.)

* * *

Двоє юнаків сидять при світлі свічки.

В. Ось уже рік, як ми ходимо до палацу.

А. Швидко летить час. Рік тому ми тільки й знали, що міркувати про «єдино існуючу справжню реальність», «вище благо» та інші подібні речі.

В. Я вже починаю забувати, що таке «атман».

А. А я давно вже попрощався з філософією Упанішад.

В. Колись ми з тобою всерйоз розмірковували над тим, що таке «життя» та «смерть».

А. Дурниця! Ми тільки вдавали, що міркуємо. Якщо вже на те пішло, тільки тепер ми навчилися мислити по-справжньому.

В. Не знаю. З того часу, як це почалось, я, наприклад, жодного разу не думав про смерть.

А. Добре, якщо тобі це вдається.

В. Дурне розмірковувати про те, чого все одно неможливо досягнути.

А. Проте колись ми обидва помremo.

В. Сподіваюся, таки рік чи два у нас у запасі ще є.

А. Як знати...

В. Зрозуміло, будь-хто з нас може померти хоч завтра. Але якщо постійно думати про це, життя втратить смисл.

А. Помиляєшся. Немає нічого безглуздішого, ніж віддаватися задоволенням, забувши про смерть.

В. Називай це безглуздом або якимось іще, але я не бачу необхідності думати про смерть.

А. Але ж це навмисний самообман!

В. Та хоч би й так!

А. У такому разі ти витрачаєш своє життя задарма. Адже всі спокуси світу слугують лише для того, щоб вирватися з його тіней. Чи не так?

В. Пробач, але зараз у мене немає ані найменшого бажання займатися філософськими спекуляціями. Говори що завгодно, але мене цілком улаштовує моє нинішнє життя.

А. (з жалем). Ну що ж...

В. Поки ми вели цю безглузду суперечку, зовсім стемніло. Пора йти.

А. Так.

В. Подай мені плащ-невидимку. (А. передає плащ В. В. надягає його і робиться невидимим. Чути лише його голос.) Ну ходімо.

А. (теж надягає плащ і робиться невидимим. Звучить лише його голос). Вже випала вечірня роса.

* * *

Звучать самі голоси. Сцена занурена у морок.

Голос А. Яка темрява!

Голос В. Я мало не наступив на полу твого плаща.

Голос А. Чуєш плескіт води у фонтані?

Голос В. Так. Ми вже біля балкона.

* * *

На сцені багато оголених жінок. Вони сидять, стоять, лежать. У приміщенні напівтемрява.

ЗМІСТ

БЕСІДА З БОГОМ МАНДРІВОК	3
ЮНАКИ ТА СМЕРТЬ	7
ВІРНІСТЬ	14
Маедзіма Рін'емон	14
Танака Удзаемон	20
Кривава драма	26
ВИННІ ЧЕРВ'ЯКИ	32
ГЕРОЙ	41
ПОКИ ВАРИЛОСЯ ПРОСО	44
ОДЕРЖИМИЙ ТВОРЧІСТЮ	46
РОЗПОВІДЬ ЙОНОСКЕ	74
САЙГО ТАКАМОРІ	83
В ДОРОЗІ	96
СЮНКАН	156
ТВІР	178
ВЕСНА	188
НІДАЙ	201
ЛИСТ ІЗ КУОРТУ	205
ПІСЛЯ СМЕРТІ	213
ВЕСНЯНИЙ ВЕЧІР	218
КАРМЕН	222
ОБИТЕЛЬ ВЕЛИКОГО СПОКОЮ	225
ТРИ «ЧОМУ?»	228
Чому Фауст зустрів диявола?	228

Чому Соломон тільки одного разу бачився з царицею Савською?	229
Чому Робінзон приручив мавпу?	232
МІНІАТЮРИ	233
Води Окави	233
Творчість	238
Відплиття	241
Жаба	244
Балаканина	246
Тиква	248
Зоологічний сад	251
Слон	251
Білий лелека	252
Верблюд	252
Тигр	252
Домашня качка	252
Білий павич	252
Крилан	252
Кенгуру	253
Червоно-синій ара	253
Мавпа	253
Гігантська саламандра	253
Журавель	253
Лисиця	254
Мандаринська качка	254
Олень	254
Перська кішка	254
Папуга	254
Японський собака	254
Китайська миша	254
Орангутанг	255
Чапля	255
Гіпопотам	255

Пінгвін	255
Кінь	255
Сова	255
Золота рибка	256
Заєць	256
Горобець	256
Безрога олениця	256
Японський колонок	256
Чорна Пантера	256
Сіра чапля	257
Повх-соня	257
Ворон	257
Жираф	257
Канарка	257
Вівця	258
Рояль	258
Казки про тигра	260
Курінь для породіллі	262
Квач	263
Черепашки	264
Кішка	264
Співоча жаба	264
Розповідь однієї жінки	265
Вагоновожатий	265
Провал	265
Токійці	266
Щаслива трагедія	266
Щирі переживання	267
Рикша	267
Логіка одного селянина	268
Ревнощі	268
Перший поцілунок	268
Слова, яких немає в «Алфавітному словнику»	269

Мати й син	269
Риторика	270
Дивлячись на паровоз	270
Нотатки в Кугенумі	273
Замальовки в Нікко	275
Річка Отані	275
Рівнина Сендзьоґахара	276
Жриця-Міко	277
Гірська долина	277
Завод (враження про побачене в Асіо)	278
Храм і могили	279
Гаряче серце	279